

ЗВУКИ Р, Р'

Артикуляція звуку

- губи набувають положення наступного голосного звука;
- зуби злегка розкриті;
- широкий кінчик язика піднятий до верхніх альвеол та вібрає в інтенсивному струмені повітря;
- бічні краї язика стискаються з верхніми кутніми зубами;
- м'яке піднебіння закриває прохід в носову порожнину;
- голосові зв'язки вібрають.

Порушення вимови звуків р, р'

Ротацізм - вади вимови звуків р та р', їх відсутність або спотворена вимова:

1. **Велярний**- видихуване повітря викликає багатоударну вібрацію м'якого піднебіння, внаслідок чого виникає характерний шум, що накладається на тон голосу.
2. **Увулярний** - вібрає лише язичок м'якого піднебіння(увула) і вібрація має гармонійний характер та не супроводжується шумом.
3. **Бічний**- вібрає один з бокових країв язика, струмінь видихуваного повітря проходить у щілину між язиком та кутніми зубами.
4. **Щічний** - щілина утворюється між боковим краєм язика та верхніми кутніми зубами, видихуваний струмінь повітря викликає вібрацію щоки, при цьому на тон голосу накладається шум;
5. **Одноударний** - при правильній артикуляції відсутня вібрація.
6. **Губно-губний** - вібрають зближені губи, акустичний ефект нагадує звукосполучення [бр].

Параротацізм - різновидності дефекту, які виражаються в заміні звуків р, р' іншими.

- заміна звуками л, л' (риба –“либа”, “ліба”)
- заміна звуком й (помідор -“помідой”)
- заміна звуком в (рука -“вука”)
- заміна звуком и (рак -“иак”)
- заміна звуком г (парта -“пагта”)

Виправлення вимови звуків р, р'

Підготовчий етап є обов'язковим на шляху виправлення звуковимови, та включає в себе важливі компоненти, а саме: розвиток слухового сприймання, слухової уваги та пам'яті, розвиток фонематичного сприймання, розвиток дихання, розвиток артикуляційної моторики.

Для того щоб навчити дітей правильно вимовляти звуки нашої мови, необхідно перш за все навчити їх уважно слухати та чути мовлення оточуючих, тобто розвивати слухове сприймання. Розвиток слухового сприймання – важлива передумова формування звуковимови.

Починати слід з розвитку слухової уваги.

Для розвитку слухової уваги доцільно використовувати найдоступніші для дитячого сприймання навколишні звуки: сигнали машин, голоси тварин, музичні звуки та ін. На прогулянках, під час ігор, на екскурсіях діти слухають, про що “говорять” вулиця, кімната, ліс, парк, музичні іграшки. (Див. Логопедичні ігри та вправи)

Важливе місце в підготовчій роботі на шляху розвитку правильного мовлення повинна займати, так звана, артикуляційна гімнастика. Метою її є – відпрацювання правильних, чітких рухів органів мовлення, необхідних для правильної вимови даних звуків.

Вправи для підготовки артикуляційного апарату до постановки звуків р, р'

- “Неслухняний язичок”. Широкий язик покласти на нижню губу та промовляти “пя-пя-пя”, неначе похлопувати свій “неслухняний язичок” верхньою губою.

- „Чашечка”. Рот широко відкрити. Широкий язик підняти угору. Потягнутися до верхніх зубів, але не торкатися їх. Утримувати в такому положенні 10-15 с.

- “Смачне варення”. Висунути широкий язик, облизати верхню губу та заховати язик у глибоку рота.

Повторити 15 разів.

- “Конячка”. Присмоктати язик до піднебіння, клацнути язиком. Клацати повільно, сильно.

Розтягувати під’язикову зв’язку. Виконати 10 разів.

- “Грибочок”. Відкрити рот. Присмоктати язик до піднебіння. Не відриваючи язик від піднебіння сильно відтягнути вниз нижню щелепу. Зробити 10 разів. На відміну від вправи „Конячка” язик не повинен відриватися від піднебіння.

- “Гойдалка”. Висунути вузький язик. Тягнутися язиком по чергово спочатку до носа, потім до підборіддя. Рот при цьому не закривати. Вправа проводиться під лічбу 10 разів.

- “Маляр”. Висунути язик, рот трохи відкрити. Облизувати спочатку верхню, а потім нижню губу по колу. Виконати 10 разів, змінюючи напрям.

- “Барабанщики”. Відкрити рот, підняти широкий язик вгору та постукати кінчиком язика по верхнім альвеолам чітко вимовляючи звук д. Поступово збільшувати темп, вимовляючи д-д-д.

- “Фокус”. На кінчик носа покласти шматочок паперу або вати. Відкрити рот, широкий язик покласти на верхню губу, бокові краї язика притиснуті. Повітряний струмінь виходить посередині язика.

Дитина повинна сильно подути, так, щоб клаптик паперу полетів вгору.

- **“Маляр”**. Висунути язик, рот трохи відкрити. Облизувати спочатку верхню, а потім нижню губу по колу. Виконати 10 разів, змінюючи напрям.

- **“Барабанщики”**. Відкрити рот, максимально розтягти і напружити губи, підняти широкий язик вгору та постукати кінчиком язика по верхнім альвеолам чітко вимовляючи звук д. Поступово збільшувати темп, вимовляючи д-д-д.

- **“Муха в банці”**. Відкрити рот, максимально розтягти і напружити губи, підняти широкий язик вгору до верхніх альвеол чітко вимовляючи звук дзззз. Потрібно контролювати наявність сильного повітряного струменя.

Постановка звука Р

Логопедичну роботу по виправленню вимови звука р проводять в декілька етапів.

- Спочатку за допомогою спеціальних артикуляційних вправ треба досягнути правильного положення язика (широкий язик піднятий вгору у формі “ківша”). Досягнувши правильного положення язика, отримати так званий фрикативний р, який артикулюється при тому ж положенні язика, що й нормальний, але поки що без вібрації. Для цього дитині пропонується підняти широкий язик до верхніх альвеол і видихнути, включаючи голос, через щілину, що утворилася між кінчиком язика та верхніми альвеолами. Якщо дитина вірно виконала цю вправу вона відчує деяке лоскотіння кінчика язика та почує звук, що нагадує звукосполучення [дж] або [дз].

- Другий вид вправ спрямований на відпрацювання вібрації язика. Якщо дитина правильно вимовляє верхні ш та ж, отримати фрикативний р неважко. Достатньо запропонувати йому вимовити протяжно фонему ж при дещо відкритому роті без округлення губ та перемістити передній край язика трохи вперед, до ясен верхніх різців. Добившись цієї мети, слід закріплювати фрикативний р на матеріалі складів, слів, а потім фраз, не чекаючи засвоєння вібрації. Важливо при цьому, щоб отриманий звук вимовлявся з достатнім напором видихуваного повітря, при мінімальній щілині між переднім краєм язика та яснами.

- Для відпрацювання вібрації слід виходити з швидкого повторення на одному видиху звука д, який артикулюється особливим способом – при дещо відкритому роті та при змиканні переднього краю язика не з різцями, а дещо глибше – з яснами верхніх різців або навіть з альвеолами. Спочатку вправа може складатися з двох- та трьохкратного рівномірного повторення звука д (дд, дд, дд... ддд, ддд, ддд...), потім з тих же повторень, але з підсиленням останнього звуку (дД, дД, дД, ддД, ддД, ддД...) і так далі з багаторазового повторення звука д, як рівномірного (ддддддд...), так і з ритмічним малюнком (ддД, ддД, ддД). Працювати повинен тільки язик при нерухомому положенні нижньої щелепи.

- Інший прийом відпрацювання вібрації виражений тим, що під час вимови фрикативного р під язик

підкладають зонд з кулькою на кінці. Кулька стикається з нижньою поверхнею язика, після чого швидкими рухами зонда праворуч та ліворуч викликається механічне коливання язика, по чергове змикання та розмикання його переднього краю з альвеолами. Замість зонда можна використати завчасно вимитий палець самої дитини.

- Після того як вібрація буде досягнута, необхідно шляхом різноманітних вправ на матеріалі складів, слів та фраз, автоматизувати засвоєну артикуляцію.